

Resultaten van twintig jaar broedvogels van een landgoed inventariseren

Piet Glas & Yzaak de Vries

Vanaf 1984 tot en met 2004 (behalve 1991) werden in het Quintusbos (of Glimmerbos) jaarlijks alle broedvogels geïnventariseerd in het grootste deel van het gebied (19,6 hectare, zie figuur 1).

Dit verslag geeft een overzicht van de resultaten. Verklaringen voor waargenomen veranderingen zijn voornamelijk speculatief omdat nagenoeg geen gegevens van andere aard zijn verzameld.

Methode

Voor het vaststellen van het aantal territoria is de Handleiding Broedvogelmonitoring Project (BMP, Van Dijk 1985) gevolgd. We noteerden de territorium- en/of broedindi-

cerende waarnemingen langs een vastgestelde route van twee uur voor tot enkele uren na zonsopkomst. Er werd steeds begonnen op een ander startpunt. De teldagen lagen ongeveer tien dagen uit elkaar. Zodoende werden jaarlijks tien bezoekreides afgevoerd, van maart tot en met juni. Daarnaast werden aanvullende bezoeken voor Spreeuw en Bosuil gebracht, en werden van Roek en Blauwe Reiger de nesten geteld.

Behalve de gegevens van de auteurs werden gegevens verzameld door Bouke Woudstra, Wim Woudman en Lucie Jellinek.

Gebiedsbeschrijving

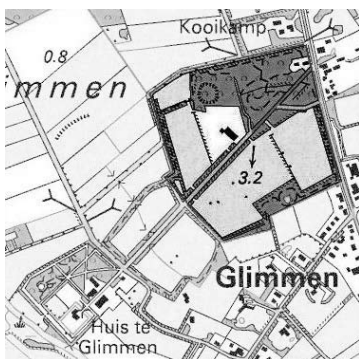
Het Quintusbos is een oud landgoed dat in de vorige eeuw behoorde bij het Huis te Glimmen.

Brede lanen omsluiten enkele weilanden en een gesloten bosgedeelte waarin vroeger een eendenkooi was gelegen. De resten daarvan zijn een verdiepte kom omgeven door een wal.

Hoge eiken en beuken domineren samen met ondergroei van hulst. Een gedetailleerde beschrijving van het landgoed is te vinden in Berghuis et al. (1984).

We mogen aannemen dat het landgoed in zijn structuur een hoge ouderdom heeft. In de zestiende eeuw werd het Huis te Glimmen vermeld in het Huisarchief (Harener Weekblad 1991).

In 1992 is het gedeelte tussen de Rijksstraatweg en de Meentweg aangekocht en daarna beheerd door Staatsbosbeheer (SBB).

Figuur 1. Kaart Quintusbos (gebied is donkerder afgebeeld).

Roek – Groningen – 4 maart 2009

Het beheer van het landgoed was na de aankoop door SBB tot 2006 extensief. Dode bomen bleven liggen. Ten behoeve van het recreatieve gebruik werden de paden vrijgehouden van bomen, maar andere paden werden afgesloten. Er werd een wandelroute uitgezet en een picknickbank en een ooievaarsnest geplaatst. De weilanden worden beweide met paarden. Een weiland is vanaf ongeveer 1990 veranderd in een siertuin bij een voormalige boerderij.

Het landgoed wordt al lange tijd gebruikt als wandelgebied door de bevolking van Glimmen en omstreken. Mogelijk door uitbreiding van het dorp lijkt het recreatieve gebruik te zijn toegenomen. Op diverse plaatsen 'ontstaan' nieuwe paadjes en speelplaatsen. Honden lopen vrij rond. Toezicht is er niet.

Vanaf 2006 is het beheer van het gebied veranderd. De natuurfunctie wordt vervangen door een beheer dat is afgestemd op een functie als landgoed, aansluitend bij het parkgedeelte rondom het Huis te Glimmen. In de praktijk houdt dit in dat dode bomen worden afgevoerd en dat paden beter begaanbaar worden gemaakt. Het gebied zal

dus meer een functie krijgen als wandelgebied. Langs de oprijlaan en de andere paden werden veel beuken en een aantal fraaie eiken gekapt of van hun klimopbegroeiing ontdaan. Ook werden veel hulstbomen gekapt en werd veel ondergroei verwijderd. In de naaste toekomst beantwoordt het gebied niet meer aan het biotoop zoals het was.

Resultaten

De gegevens worden gepresenteerd in tabel 1 waarbij telkens vijf jaar worden samengenomen en het gemiddelde aantal broedvogels en het gemiddelde aantal soorten wordt weergegeven.

Bespreking van de resultaten

Algemeen

Het aantal broedvogels wordt voor het belangrijkste deel bepaald door de roekenkolonie die deel uitmaakt van het onderzoeksgebied. Het aantal soorten is in de laatste periode van vijf jaar afgenomen (tabel 1).

Kolonievogels

De roekenkolonie is hier al vele jaren aanwezig, zeker vanaf 1973, maar bewoners van Glimmen weten te melden dat de kolonie daarvoor ook al aanwezig was. Betrouwbare gegevens over aantallen ontbreken echter. Tot 1997 is de kolonie geleidelijk gegroeid, waarna een plotselinge afname optrad (figuur 2). De afname loopt parallel met de landelijke trend (Van Dijk et al. 2008). De Blauwe Reiger is vanaf 1990 als broedvogel een nieuwe verschijning sinds het begin van de inventarisatie (figuur 2). In de jaren voor 1984 is wel eens sprake geweest van een incidenteel broedgeval, maar een kolonie die zo lang stand houdt, is nieuw. Het gaat de soort voor de wind en dit lijkt overeen te komen met de ontwikkeling die de Blauwe Reiger elders laat zien. In de jaren tachtig van de vorige eeuw ging het bijvoorbeeld in Drenthe slecht met deze reiger, wat vooral te wijten was aan sterfte tijdens strenge winters. In alle kolonies was toen een afname te zien en kleine kolonies verdwenen zelfs helemaal. Daarna trad her-

	1984-1988	1989-1994	1995-1999	2000-2004
Blauwe Reiger (k)	0,0	1,2	2,4	11,0
Wilde Eend (o)	1,0	0,6	0,2	0,2
Nijlgans (o)	0,0	0,0	0,0	0,2
Buizerd (o)	0,0	0,2	0,2	0,4
Fazant (o)	1,0	0,8	0,4	0,0
Holenduif (h)	6,2	6,6	6,0	4,4
Houtduif (o)	11,4	17,0	8,0	6,2
Bosuil (h)	0,0	1,0	0,6	0,4
Grote Bonte Specht (h)	3,4	5,8	4,0	4,6
Kleine Bonte Specht (h)	0,4	0,0	0,4	0,0
Groene Specht (h)	0,8	1,0	0,0	0,8
Boerenwaluw (o)	0,2	0,0	0,0	0,0
Witte Kwikstaart (o)	0,6	1,0	0,4	0,0
Winterkoning (o)	7,8	16,2	14,2	16,8
Heggenmus (o)	0,2	0,0	1,0	0,2
Roodborst (o)	10,4	21,8	19,0	15,2
Gekraagde Roodstaart (h)	0,4	0,8	3,6	1,4
Merel (o)	14,2	19,4	19,0	19,8
Zanglijster (o)	3,0	3,6	4,0	4,4
Grote Lijster (o)	2,0	1,6	0,0	0,0
Grasmus (o)	0,0	0,0	0,2	0,0
Tuinfluit (o)	0,6	2,6	2,2	0,4
Zwartkop (o)	5,1	10,8	10,8	8,0
Tjiftjaf (o)	6,4	11,6	12,0	6,8
Fitis (o)	2,2	2,0	2,8	0,2
Fluit (o)	0,6	0,8	0,4	0,0
Bonte Vliegenvanger (h)	0,0	0,0	0,8	0,4
Grauwe Vliegenvanger (h)	2,4	1,0	0,0	0,2
Staartmees (o)	0,0	0,2	0,6	0,0
Pimpelmees (h)	12,4	20,0	20,8	11,2
Koolmees (h)	12,6	15,8	15,8	12,6
Glanskop (h)	1,2	0,2	0,0	0,0
Matkop (h)	0,0	0,4	0,4	0,0
Boomklever (h)	4,2	6,2	5,6	7,0
Boomkruiper (h)	8,8	9,8	9,6	3,6
Wielewaal (o)	1,2	0,6	0,2	0,0
Gaai (o)	2,6	2,2	1,6	1,4
Ekster (o)	1,2	0,6	0,0	0,0
Kauw (h)	21,8	22,2	14,8	12,0
Roek (k)	68,2	93,0	178,8	166,8
Zwarte Kraai (o)	1,4	4,0	4,0	1,8
Spreeuw (h)	27,2	27,6	18,4	7,4
Vink (o)	4,6	6,8	10,2	8,4
Goudvink (o)	0,0	0,4	0,2	0,0
Appelvink (o)	0,0	0,4	0,0	0,0
BROEDVOGELS	247,0	338,0	393,6	334,2
SOORTEN	35,0	39,0	37,0	31,0

◀Tabel 1. De broedvogels van het Quintusbos 1984-2004. Vetgedrukte soorten worden in de tekst besproken. De broedvogels zijn in drie groepen verdeeld: kolonievogels (twee soorten), hollenbroeders (zestien soorten) en overige broedvogels (27 soorten), h= hollenbroeders, k=kolonievogels, o=overige soorten.

stel op en werden kleine, verlaten kolonies opnieuw bevolkt (De Vries & Santing 1989). Landelijk treedt fragmentatie op van grote kolonies ten gunste van kleine kolonies (Van Dijk et al. 2008). Daarin past ook de ontwikkeling van de kolonie in het Quintusbos.

Hollenbroeders

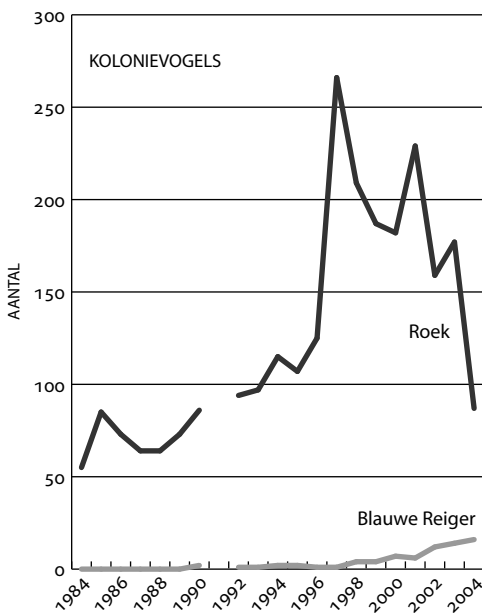
Het aantal soorten is niet onderhevig aan grote veranderingen, maar het aantal broedgevallen/territoria vertoont een geleidelijke afname vanaf 1994 (figuur 3). Dit wekt bevreesing omdat Staatsbosbeheer tot 2005 geen dode bomen verwijderde waardoor deze in aantal toenamen. Er zijn geen tellingen van dode bomen uitgevoerd, maar uit mondelinge mededelingen van de beheerder

bleek wel dat het er veel waren. De afname van het aantal broedgevallen heeft niet betrekking op alle soorten hollenbroeders. Wel op Pimpelmees, Boomkruiper, Kauw en Spreeuw (tabel 1). Mogelijk speelt concurrentie met Boomklever en Koolmees hier een rol.

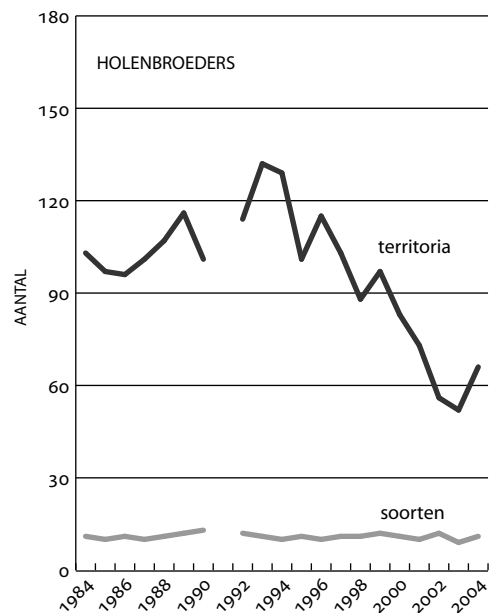
Overige soorten

Het betreft hier 27 soorten. Daarvan zijn er negen elk jaar aangetroffen, te weten: Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Zanglijster, Zwartkop, Tjiftjaf, Vink en Zwarte Kraai.

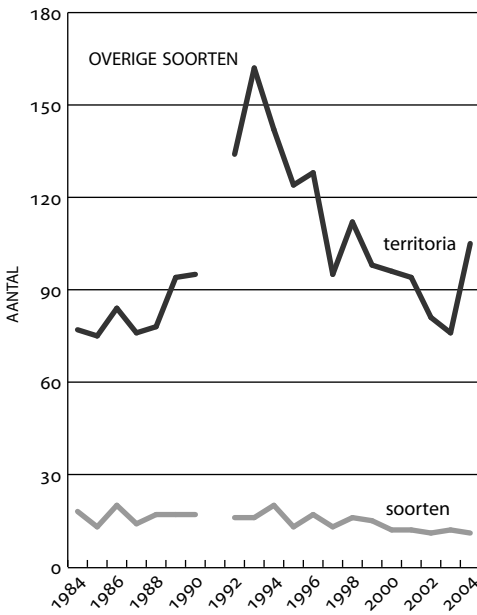
De volgende soorten kwamen alleen in de aangegeven jaren voor als broedvogel: Gaai (alle jaren behalve 1985), Fitis (1984-86, 1988-90, 1993-99, 2003), Tuin-

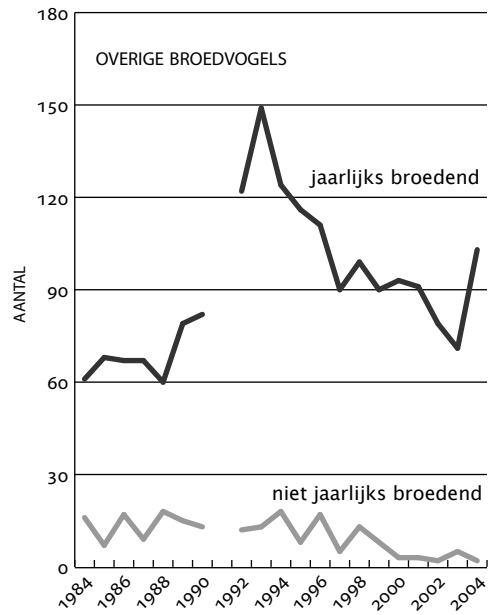
Figuur 2. Aantal territoria van Blauwe Reiger en Roek (1984-2004).

Figuur 3. Aantal territoria en aantal soorten van hollenbroeders (1984-2004).

Figuur 4. Aantal territoria en aantal soorten van overige soorten (1984-2004).

Figuur 5. Aantal territoria van jaarlijks en niet jaarlijks broedende broedvogels (1984-2004).

fluiter (1984-99, 2002, 2004), Grote Lijster (1984-94), Wilde Eend (1989, 1993-95, 2001), Witte Kwikstaart (1984-94), Fazant (1984, 1986-88, 1993-94, 1996, 1998), Wielewaal (1984-86, 1988-89, 1992, 1996), Ekster (1984, 1986-92), Heggenmus (1986, 1997-2000), Fluiter (1986, 1990, 1994, 1996), Staartmees (1994, 1996, 1998-99), Buizerd (1994, 1998, 2001, 2003), Goudvink (1992, 1994), Grasmus (1999), Appelvink (1990), Nijlgans (2000) en Boerenzwaluw (1984).

Het aantal soorten is in de beschreven periode afgenomen van circa twintig tot iets meer dan tien. Het aantal territoria is het hoogst in 1994 en neemt dan af tot het niveau van het begin van de inventarisatieperiode (figuur 4).

De jaarlijks broedende soorten eindigen aan het eind van de onderzoeksperiode op een hoger aantal territoria dan in de jaren tachtig, de niet jaarlijks broedende soorten dalen zowel in aantal soorten en als in territoria (figuur 5).

Conclusie

Na twintig jaar inventariseren in een landgoedachtig gebied van ongeveer negentien hectare is het aantal broedvogels toegenomen van 247 tot 334. Deze toename wordt veroorzaakt door de groei van de roekenkolonie. De Roek vertoont een trend die in overeenstemming is met het landelijke beeld: eerst een periode van toename en de laatste tijd treedt afname op. De kolonie Blauwe Reigers breidde zich uit.

Bij de holenbroeders blijft het aantal soorten ongeveer gelijk, maar van enkele soorten neemt het aantal broedvogels drastisch af. Wellicht is hier sprake van concurrentie om geschikte hollen.

Van de overige soorten neemt het aantal soorten geleidelijk af en vertoont het aantal territoria een maximum in 1994, waarna het beeld van de eerste jaren opnieuw lijkt te ontstaan. Van deze groep stijgen de jaarlijks broedende soorten in aantallen territoria. Holenbroeders en jaarlijks broedende vogels vonden in het Quintusbos in twintig jaar tijd een biotoop voor een redelijk

stabiele populatie.

De toekomst zal moeten uitwijzen hoe de verandering van het karakter van het gebied door een 'herinrichting' tot landgoed voor de broedvogels zal uitpakken.

Literatuur

van Dijk, A.J. 1985. *Broedvogelmonitoringproject. Handleiding SOVON*. Arnhem.

van Dijk, A.J., A. Boele, F. Hustings, K. Koffijberg & C.L. Plate 2008. *Broedvogels in Nederland in 2006. SOVON-monitoring-rapport 2008/01. SOVON Vogelonderzoek*

Nederland, Beek-Ubbergen.

Berghuis, A., A. Kalverboer & W. Woudman 1984. *Inventarisatie in het Glimmerbos. Grauwe Gors 12 (2): 15-19.*

Harener Weekblad 1991. *Historie Huis te Glimmen zelden beschreven. Jaargang 65, nr. 48.*

Harener Weekblad 1992. *Huis te Glimmen zal woonbestemming behouden. Jaargang 66, nr. 14.*

de Vries, Y. & J. Santing 1989. *De Blauwe Reiger als broedvogel in Drenthe. Drentse Vogels 2/3. Werkgroep Avifauna Drenthe.*

Kikkers in de modder 's winters niet veilig?

Jan Hulscher & Peter Driessen

Als 's winters sloten en plassen dichtvriezen, krijgen Blauwe Reigers het moeilijk. Ze gaan dan op zoek naar plaatsen waar nog open water aanwezig is en komen soms op plekken terecht waar ze anders minder gauw durven komen.

Dit jaar was het weer raak bij onze tuinvijver. Op 18 januari j.l. landde een volwassen reiger op de rand van de vijver. Ondanks de ingevallen dooi op 12 januari was de vijver nog met ijs bedekt, maar langs de rand was reeds een smalle strook van ongeveer acht centimeter ontdooid. De reiger bleef eerst ongeveer tien minuten met gestrekte hals doodstil staan, deed een paar stappen en stootte toen toe in de oeervegetatie, maar zonder succes. Blijkbaar had hij iets gezien, vermoedelijk een muis, want die komen daar voor. Daarna stapte de vogel op het ijs en installeerde zich bij de rand, de kop naar de oever gericht. Daar heeft hij precies een uur opnieuw doodstil gestaan en pikte dan toe, nu in het water. Daarbij ving hij een kikker die trage bewegingen maakte met zijn poten, terwijl hij langdurig in de snavel

werd gekneet. Na enkele minuten werd de kikker ten slotte in zijn geheel ingeslikt. Deze kikker werd niet eerst herhaalde malen onder water geduwd voordat hij werd ingeslikt, zoals ik eerder had gezien bij een reiger die kikkers uit dezelfde vijver haalde (Hulscher 2004). Daarna bleef de vogel nog rustig tien minuten op het ijs staan en vloog toen weg. Gedurende al die tijd liet de reiger zich niet verstoren door fietsers en voetgangers die regelmatig passeerden op nog geen zes meter afstand.

Op 17 januari was ik opnieuw getuige van de vangst van een kikker, niet door een reiger maar door een Wilde Eend. Samen met Peter Driessen was ik bezig aan de midwintertelling van SOVON bij de Westebroekstermadepolder. De plassen waren allemaal nog met dooiend ijs bedekt, alleen